

Endelig er flertallet af artiklerne velskrevne og letlæste i den gode betydning af ordet. Kun et par af dem tynges af et erudit notesystem, der vel giver næsten to artikler for én, men til gengæld gør dem vanskelige at læse og at tilegne sig. Hovedindtrykket er imidlertid, at festskriftet er en vellykket præstation.

Rikke Agnete Olsen

Kirkerne i Danmark 1. bind. Den katolske tid af ULLA KJÆR og POUL GRINDER-HANSEN. Fotograf JENS-JØRGEN FRIMAND. Boghandlerforlaget 1988. 165 s., mange ill. 178 kr.

»Hvis man først og fremmest interesserer sig for den kulturhistorie, kirkerne kan fortælle, er ingen kirker uinteressante«, skriver de to forfattere i forordet, og dette synspunkt retfærdiggør de i det her anmeldte kulturhistoriske værk. Det er populærvidenskab, javist, men i den bedste betydning af ordet, præget af dybt kendskab til stoffet og af et bemærkelsesværdigt godt sprog, så enkelt og lige ud ad landevejen, at det må være nøje gennemtænkt. De knæsatte fagudtryk og fremmedord anvendes selvfølgelig, men således at de bliver oversat/forklaret, første gang læseren møder dem – uden at der i den anledning løftes bedrevidende pegefingre.

Det meget store stof behandles i 19 små kapitler om emner som kristendommens indførelse – kirkens indtægter og organisation – kirkebyggeri – inventar og udsmykning, granitskulptur og kalkmalerier – ja messehagler og kirkeklokker for at slutte med »Verdslighed i kirken«. Det kan jo kun blive kort om de enkelte emner, men det opvejes af en fortrinlig litteraturliste, ikke blot med oversigtsværker, men også med speciallitteratur ordnet kapitelvis i stedet for de noter i teksten, som helt bevidst er udeladt. Det må her særlig fremhæves, at man angiver stikordene til søgning i Kulturhistorisk Lexikon for Nordisk Middelalder.

Forfatterernes force ligger foruden i deres brede viden, i deres enkle sprog og umiddelbare fortælleglæde. I hver enkelt kapitel lykkes det dem at behandle alt hvad den interesserede – endog den meget interesserede læser kan forvente. Lad mig tage som eksempel kap. 4. »Helgener og valfart« (s. 27-33). Her får vi selvfølgelig oplysninger om helgenerne som forbedere og mellemmand til Gud, men vi får også pointeret forskellen mellem martyrer og bekendere, samt kriterierne for at en person kan kåres til helgen. I forbifarten oplyses, at den pavelige kanonisering først blev påbudt i 1234. Vi læser om de »rigtige« helgener og de lokale danske, som f.eks. Hellig Anders fra Slagelse. Legender beskrives først som opbyggelige læsestykker for præster og munke, for derpå at blive karakteriseret som værende »af høj underholdningsværdi, ideel til både prædikener og billedfremstilling«, hvorefter nogle legender repeteres ganske kort. Den fornemste helgen er jo Jomfru Maria, og det beskrives, hvorledes Mariadyrkelsen vokser. Også relikvier, pilgrimsrejser og valfartskirker omtales, ikke blot Jerusalem og Santiago, men også S. Søren i Holmstrup og den grædende Madonna i Karup. Det kan som sagt blive noget kortfattet, men oplysningerne gives fyndigt og med humor, så disse 6 sider giver et fint helhedsbillede af denne side af middelalderens liv. Men – s. 31 står, at S. Clemens blev kastet i »Det kaspiske

Hav«, det plejer at være Sortehavet; og mon »Herrens Bebudelsesdag« (s.32) ikke også er en lapsus? Jeg kan heller ikke godtage den rangordning blandt helgenerne (s.29), der anbringer enker og jomfruer nederst – så må Katarina, Barbara og Dorothea være *hors de concours*.

Men teksten er ved at være det mindste af det. Kapitlet her indeholder – som resten af bogen – en række fortrinlige illustrationer: de viser 2 martyrer (Bartolomæus og Laurentius), 2 andre helgener (Kristoffer og pilgrimshelgenen Jakob), en Maria i solglans og rosenkrans, samt Erik Plovpenning – alle fra kalkmalerier. Dertil kommer et relikviagemme, en gravsten over en pilgrim, et udgravningsfoto med to ibskaller og til sidst en altertavle af Marias moder Anna. Billedredaktørerne, Marianne Nielsen og Jørgen Kjeldsen, som må have haft en ønskeopgave med Jens-Jørgen Frimands misundelsesværdigt (!) fine fotografier, er ikke faldet for fristelsen til at udarbejde lange forklarende, halvt selvstændige billedtekster; kun de nødvendige oplysninger er med. Til gengæld overholdes en nøje sammenhæng mellem billeder og tekst. Også dette tjener til at gøre bogen til et smukt, helstøbt kulturhistorisk værk.

Niels M. Saxtorph

Hikuin 12. Kirkearkæologi i Norden. 1986. 168s. Ill. 140kr. – Hikuin 13.

Middelalderlige stenhuse i danske og skånske købstæder. 1987. 312 s. Ill. 150kr.

Disse to bind i den fortræffelige hikuin-serie rummer artikler fra en række foredrag, holdt ved symposier om henholdsvis kirkearkæologi i Norden (1984) og om middelalderens stenhuse i danske købstæder (1982). Med hensyn til artiklernes grundighed og fyldige noteapparat er de dog på fornem vis tilpasset den skriftlige fremstilling. Da der er tale om henholdsvis 14 og 11 artikler med hvert sit – af symposiets indhold afgrænsede – emne, vil en omtale af samtlige 25 afhandlinger være umulig her. Dog kan det med det samme slås fast, at begge bind er væsentlige for den, der beskæftiger sig med nordisk middelalder.

Kirkearkæologi i Norden er så bredt et tema, at artiklerne følgelig behandler vidt forskellige emner som »Bornholms kirker i den ældre middelalder« – »Leidangsmateriell på kirkeloftet« – »Världshandelsepoken vid Kalmarsund« – »Myntfund i kyrkor«. Sværvægteren blandt de 14 indlæg er dog Ebbe Nyborgs »Kirke-sognedannelse-bebyggelse«, hvor han med udgangspunkt i et bebyggelsehistorisk projekt i Ribeområdet prøver at afdække det tidlige sammenspil mellem kirke og bebyggelse. Ebbe Nyborg slår fast, at først i den tidlige middelalder bliver landsbyerne stationære, hvorfor vi ikke automatisk kan regne med, at middelalderens bebyggelsesmønster var etableret, da kirkernes placering i landskabet bestemtes (idet han forudsætter, at den kristne kultstedskontinuitet var så stærk, at det er under de nuværende stenkirker, de tidligere trækirker skal søges). Det er en utrolig spændende og tankevækkende artikel, som – naturligt nok – rejser flere spørgsmål end den besvarer. Ebbe Nyborg skriver s.20: »Afstanden mellem to nabokirker varierer nok betragteligt – imellem blot to km og helt op mod 10 km – men gennemgående må de gamle kirker siges at være jævnt fordelt over landskabet med en typisk nabokirkeafstand af ca. 5 km«.